

Република Македонија во целост го прифати Болоњскиот процес и тргна во насока на прилагодување на нашиот високообразовен систем со европскиот. И покрај реформите во оваа сфера, студентите на државните универзитети се соочуваат со проблеми, од типот на преобеман материјал, недоволно стручна литература на мајчин јазик итн. Поради тоа се зголемува бројот на студентите кои се запишуваат на приватните универзитети. Тие, пак,

коментираат дека во споредба со државните, на приватните универзитети, сè е многу поорганизирано и е воспоставен поинаков однос професор-студент.

Ова, како и степенот до кој се спроведени реформите во високообразовниот систем, беа повод за разговор со раководителот на Секторот за високо образование во Министерството за образование и наука, но и со најзасегнатите во однос на овие прашања - студентите од државните и од приватните универзитети.

■ Разговорот го водеше:
Жаклина МИТЕВСКА

НЕ СЕ ЗАПИШУВАЈ ВИСОКООБРАЗОВ

☀ Господине Ацевски, многумина коментираат дека образовниот систем во државава ни е застарен. Неодамна и првиот човек на Собранието, Љупчо Јордановски, го искритикува Универзитетот дека останал најконзервативна средина на македонската транзиција. Дали Вие го делите истото мислење?

АЦЕВСКИ: Искрено да ви кажам не можам да се согласам со сè она што беше кажано на Комисијата за образование и наука. Универзитетите се столбови на државноста, во овој случај се работи за Универзитети кои во целост го прифаќаат Болоњскиот процес, кој Република Македонија го потпиша во септември 2003 година и го прифати сè она што следува со него. Дури можам да кажам дека многу побрзо се одвиваат реформите во високото образование, отколку реформите во некои други сфери. Од тие причини не можам да се согласам со констатацијата дека професорите своето знаење и кариера го градат врз туѓото незнаење. Можеби има и такви случаи, но не може така да се зборува за високообразовниот систем во целина и за сите професори. Особено помалите универзитети многу побрзо ги прифаќаат промените, кои се случуваат и многу полесно се прилагодливи, додека скопскиот Универзитет е голем Универзитет и како таков е малку инертен. Но и кај него, се движат промените, иако се работи за Универзитет во чиј состав се 23-24 факултети и уште десеттина институти. Меѓутоа, особено помладите генерации професори, кои сега предаваат, многу брзо ги прифаќаат сите промени. Но, далеку од тоа дека може да се зборува како Универзитетот е конзервативна средина.

☀ Кој е Вашиот коментар во однос на критиките дека младите генерации не биле учени на креативност?

АЦЕВСКИ: Сигурно дека треба да се менува односот на професорот кон студентот. Професорот е оној кој постои за студентот. Студентот треба да биде во центарот на образовниот процес, а про-

фесорот е таму за да му предава. Меѓутоа, треба да се избегне класичниот начин на предавање, значи екскатедра професорот предава, а студентот слуша. Треба да се воведат, и веќе од пред неколку години се воведува интерактивна

настава со помош на графоскоп, видеобим, Интернет, што повеќе лабораториска практика, практични вежби, еден вид разговор меѓу професорот и студентите. Бројот на групи на студенти на кои еден професор им предава треба да биде што помал. Не може еден професор оеднаш да им предава на 200-300 студенти, зашто оној кој се наоѓа на крајот на амфитеатарот нема ниту да слушне за што станува збор и самото внимание на професорот не може да биде проследено кон него. Од тие причини постојат и нормативи и стандарди во коишто се кажува колкава може да биде една група за вежби или за предавања. Значи, треба тотално да се измени односот на професорот кон студентот, за тој да може уште на часот самиот да размислува. Бројот на кредити каде што се воведува кредит трансфер систем ја цени оптовареноста на еден студент, но

не само на факултет, туку и дома. Значи, колку време му е потребно дома за да може да го совлада одредениот материјал. Од тие причини, ако му се даде можност на студентот на час да дава коментари, да прашува, сигурно дека ќе ја развива својата креативност, а нема да биде само пасивен слушател, а и прашање е дали воопшто слуша или со мислите е некаде надвор од часот. Но креативноста кај младите треба да се развива уште од основно и средно образование при што треба да се исфрла фактографијата и преголемиот број податоци од наставните содржини.

☀ Често пати зборуваме за некакви реформи поврзани со Болоњскиот процес. Го спомнавте кредит трансфер системот. Можете ли да се задржите на него.

АЦЕВСКИ: Болоња процесот предвидува многу реформи. Една од нив е воведување европски кредит трансфер систем (ECTS). Под кредит систем се подразбира број на кредити, кои се добиваат за совладување одреден предмет. Еден семестар носи 30 кредити а една учебна година носи 60. Согласно нашиот Закон, од три до пет години се добива диплома за завршено високо образование, тоа значи со 180 до 300 кредити студентот се здобива со високо образование. Кредитите фактички се мерило за оптовареноста на студентот по одреден предмет. Ако земеме дека сите предмети се едносеместрални, а обично во еден семестар има по 5 предмети, просечниот број кредити по предмет е 6. Но, тоа не е така, бидејќи има предмети кои се потешки, имаат преобеман материјал и на студентот му е потребно повеќе време да ги совлада. Има предмети кои имаат помал број кредити, што значи студентите се помалку оптоварени и помалку време им треба да ги совладаат. Инаку, и самиот кредит систем значи мерило, но нема врска со оценката со која се оценува студентот од 5 до 10. Одреден студент со помош на тие кредити може побрзо или побавно да напредува во текот на

студирањето. Значи, натаму ќе се изгуби смислата на прва, втора, трета година, на квадрирање, одреден студент може побрзо или побавно да ги собира кредитите. На тој начин акумулира одреден број кредити, се врши акумулација на тие кредити и е потребно тие да бидат трансверабилни, што значи преносливи.

продолжи втора година. Потоа во втора година во Германија може да собере 60 нови кредити, па да продолжи на ист таков факултет, да речеме во Франција, да му бидат препознати кредитите и од Германија и од Македонија и на крај да дипломира во Франција. Или со други зборови, дипломата која ќе ја добијат

разрешуваат тие проблеми и можам да кажам дека од оваа учебна година речиси на сите факултети во РМ е воведен кредит системот, а за трансферот треба да помине малку повеќе време. Од 2004 - 2005 година е прифатен ECTS, а останаа многу мал број факултети, кои во учебната 2005-2006 година ќе го воведат.

ТЕ НА НЕАКРЕДИТИРАНИ НИ ИНСТИТУЦИИ!

Значи, еден студент кој евентуално би завршил прва година на некој од нашите факултети и би собрал 60 кредити, ќе може (ако Република Македонија заедно со сите останати 44 држави потписнички на Болоња процесот го прилагодат својот систем на високо образование до 2010 година и станат компатибилни и се создаде еден единствен европски простор на високо образование), да помине во некој соодветен факултет во друга држава, да речеме Германија, да

сите студенти на овие 45 држави-потписнички, би била препозната од сите земји-потписнички, што би значело дека студентот може да најде работа, независно од таму тука или од тука таму. На тој начин се добива еден европски простор на високо образование. Но, нормално тоа е поврзано со тешкотии. Не е сè така лесно како што е поставено на хартија. Има отпори и секој професор нормално сака неговиот предмет да има повеќе кредити. Меѓутоа, веќе се

☀ Можете ли да ни потенцирате што уште ни остана да реализираме од овој процес?

АЦЕВСКИ: Во Берген од 18 до 20 мај 2005 година министрите за образование и наука на сите држави-потписнички на Болоња процесот имаа министерска средба на која беше направен пресек на тоа до каде е дојдена секоја земја со Болоња процесот. Болоња процесот почна во 1999 година во Болоња, иницијатори беа четири држави, Италија, Германија, Франција и Англија. Треба да заврши до 2010 година. Во мај во Берген 2005 година секоја држава требаше да даде отчет за 4 основни прашања, кои ги предвидува Болоња процесот: до каде е стигната со обезбедување квалитет што значи акредитација, еволуација и квалитет на настава, воведување кредит трансфер систем, препознавање на периоди од студирање и дипломи. Можам да кажам дека РМ беше оценета со 3 (од 1 до 5), што би значело дека од 45 држави беше на 29 место. А ако се има предвид дека РМ меѓу последните земји ја потпиша Болоња декларацијата (19 септември 2003 година, пред тоа веќе 33 земји ја потпишаа, ние бевме во следните 7 држави од 40 кои ја потпишавме), не може да се каже дека сме назад со реформите. Напротив, цврсто чекориме со реформите кои ги предвидува овој Болоња процес. Самiot збор процес значи дека тој не е поставен еднаш и засекогаш, туку се менува. Имаше Прашко комунике од 2001 година во Прага, па имаше Конференција во Берлин во 2003 година, сега таа беше во Берген, во 2007 година ќе биде во Лондон. Значи, РМ беше оценета на високо место, особено во делот на обезбедување квалитет, еволуација и акредитација. Процесот на самоеволуација и надворешна еволуација на сите факултети во РМ, односно на универзитети во РМ е завршен. Процесот на акредитација заврши пред месец - два, што значи сите високообразовни институции на скопскиот и на битолскиот Универзитет добија привремена решенија за акредитација. Тоа значи дека во рок од 5 години тие што не исполнуваат одредени услови согласно Правилникот за нормативи и стандарди

ИВАНА СЕРАФИМОВА (1 ГОДИНА – ДИПЛОМАТИЈА И МЕЃУНАРОДНА ПОЛИТИКА - ФАКУЛТЕТ ЗА ОПШТЕСТВЕНИ НАУКИ)

ГО НАПРАВИВ ВИСТИНСКИОТ ИЗБОР

Кога завршив средно образование се соочив со многу сериозно и витално прашање - каде и со какво високо образование да се здобијам. Од моите другарки, кои веќе беа запишани на факултети, едни на нашиот факултет, други на странските колеџи, веќе имав свој заклучок за тоа каде и како функционираат работите. Се решив да студирам на ФОН и тоа на отсекот Дипломатија и меѓународна политика, од причина што очекував сепак едно повисоко и поорганизирано ниво на студии. Едногодишното искуство кое веќе го имам на овој факултет, покажува дека сум го направила вистинскиот избор. Задоволна сум од релацијата професор-студент, начинот на кој се реализираат предавањата, кредит системот, всушност од целиот систем на функционирање на овој факултет. Што се однесува до стручната литература, за разлика од кажувањата на моите колеги

од Универзитетот "Св. Кирил и Методиј", кај нас и овој дел е соодветно регулиран и не претставува проблем. Материјалот од кој се учи е концизен и достапен за секој студент. Сметам дека кај нас термините за предавање, технолошката опременост, како и севкупната организациона поставеност овозможуваат и предвремено завршување на студиите. Водени од примерот на западниот начин на школување, каде што професорите имаат можности да им посветат поголемо внимание на студентите кои сочинуваат помали групи, се овозможува полесно совладување на материјалот, од причина што секое нејасно прашање од соодветниот предмет може да се разгледа, објасни и сфати, што не влијае на релацијата професор-студент. Тоа овозможува и поголема креативност, како и слобода на студентот во секое време да побара помош од професорот.

донесен во мај 2003 година треба да ги исполнат, а ако не ги исполнат може да им биде одземена одредена акредитација за одредена студиска програма. Или, пак, во меѓувреме некои кои побрзо се движат со реформите и отвораат нови студиски програми реформирани во насока на Болоња процесот, можат да добијат акредитација. Што се однесува до признавањето на дипломите РМ ја има потпишано Лисабонската конвенција, која ја има ратификувано во март 2003 година. Но, не сите 45 држави ја имаат ратификувано Лисабонската конвенција, значи и во тој дел сме понапред. И можам да ви кажам дека конкретно првите четири држави, кои беа иницијатори на Болоња процесот: Англија, Франција, Германија и Италија, во некои делови на реформите одат побавно отколку помалите држави вклучени во Болоња процесот. Ни останува уште воведувањето на додатокот на диплома и студирањето во циклуси што ќе се реши со идните измени во Законот за високо образование до крајот на 2005 година.

☀ Одговорните од Универзитетот критиките упатени на нивна адреса ги оправдуваат со објаснување дека главниот проблем се крие во недоволно обезбедените средства од државата. Дали станува збор за погрешно испланиран Буџет или толку се неговите можности? Но, колку кадарот на факултетите е подготвен доколку има средства правилно да ги распореди?

АЦЕВСКИ: Колку и да има средства во одреден буџет тие секогаш ќе бидат малку. Но, тоа не е причината да се каже дека нема доволно средства во Буџетот. Сигурно дека секогаш се потребни повеќе средства, меѓутоа можам да кажам дека трендот на опаѓање на Буџетот, кој беше присутен од 1998 до 2002 година, кога од 1.296 милиони денари опадна на 1.099 милиони денари, сега расте. Секоја година од 2002 до 2005 расте и повторно ја има достигнато вредноста од 1.211 милиони денари. Не може да се каже дека пресудно за тоа дали ќе има реформи или не - се парите. Прво, тоа зависи од желбата и од стратегијата со која се сака да се прават реформите. Ако се има желба и ако се има стратегија и со одреден фонд на средства може да се дојде до целта. Морам да кажам дека тука не се само парите од Буџетот, тие кои се даваат од страна на државата. Постојат меѓународни фондови, во РМ конкретно постои Темпус програмата. Од наредната година РМ ќе има пристап до фондови на ЕУ, како што се: Сократес 2, Леонардо да Винчи 2, Шестата и Седмата рамковна програма каде што проектите се и многу поголеми. Ако тие пари кои ги добиваат оние кои конку-

рирале, во случајов одреден факултет или универзитет, правилно се искористат, тоа не се мали пари, и многу користат за побрзо и правилно реформирање. Друго прашање е дали тие пари одат на правилно место, колку правилно се трошат. Меѓутоа, можам да кажам дека на база на тие Темпус проекти многу промени се направени во високообразовниот систем во РМ и сè уште се прават (реформи на курикулумите, воведување ECTS и др.).

☀ Непотизмот и корупцијата во голема мера им се припишуваат и на универзитетите. Неколкуче познати случаи со завршница не се мерило дека се прекинати секојдневните врски од ваков или онаков вид, кои даваат привилегии со лесно "полагање тежок" испит, што води до добивање диплома?

АЦЕВСКИ: Веројатно непотизмот и корупцијата се присутни во сите средини на општествениот живот, не само во високото образование. Меѓутоа, не може да се каже дека ако еден-двајца професори земаат пари дека тоа го прават сите професори на факултетите. Не може целиот високообразовен систем или сите кои предаваат во високото образование да страдаат заради еден-двајца кои земаат пари. Од тие причини

најстрого треба да се казнат оние кои ќе бидат фатени во таква работа. Министерството за образование и наука уште во јуни 2003 година отвори телефонска линија за врски со студентите, бидејќи самите студенти се жалеа дека многу слабо контактираат со студентскиот Одбисман. Кога се отвори таа линија многу добро функционираше, имаше најразлични пријавени случаи. Тие беа уредно заведувани и натаму се пренесуваа во Државниот просветен инспекторат, а ако се оцени дека има нешто, во тој случај се јавува МВР. Натаму, во зависност од тоа колку МВР и судовите се агилни, може тој случај да заврши така како што гледаме во последно време дека завршуваат. Има и други начини на справување со митото и корупцијата. Има случаи во кои едноставно академската средина го затвора просторот за оној кој е "црна овца" во таа средина. Нему му се одземаат предметите, му се дава да ги држи под менторство, но да се полага пред комисија од 3 члена да нема влијание врз испитот, или воопшто да не предава, нема да биде реизбран кога ќе дојде периодот за реизбор, кој се врши на секои 3, односно 5 години. Значи, има повеќе методи и веќе факултетите имаат преземено секој во својата средина одредени мерки за намалување на тие појави, но за поздравување се и

БИЛЈАНА ТАЛЕВСКА (1 ГОДИНА - ПСИХОЛОГИЈА - ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ-СКОПЈЕ)

ДА СЕ НАМАЛИ ОБЕМНОСТА НА МАТЕРИЈАЛОТ

Со оглед на нашиот стандард не размислував за одлуката дали ќе се запишам на државен или на приватен универзитет, бидејќи финансиски ми се недостапни приватните. Освен тоа, мојата желба беше да студирам психологија, а таква катедра и нема на приватните универзитети. Според информациите од студентите кои студираат на приватните универзитети, знавам дека таму е многу посредено, поорганизирано во споредба со хаосот со кој се соочуваме ние студентите на државните универзитети. Конкретно, немаме доволно кадри, за нашиот Институт често недостасуваат простории, за соодветните предмети нема литература на македонски јазик, учиме на јазик кој за нашата генерација не е близок. Кога станува збор за реформите во високото образование, конкретно за кредит трансфер системот, на пример, тој добро функционира на Економскиот факултет. Но, ние на Филозофскиот факултет сме

прва генерација која учи по тој нов систем и таму не се добро организирани и балансираат работите. Всушност, преку кредит системот се добиваат кредити за секој предмет, а со одреден број кредити се оди во наредната година или наредниот семестар. Тие кредити се собираат преку посебни активности, активност на час, редовност, семинарски, итн. Но, во овој систем има недостатоци. Собраните кредити не влијаат на оценката за предметот. Студентите по цел ден се на предавање, немаат време да го совладаат обемниот материјал, а освен тоа треба да подготвуваат семинарски, да прават преводи. Понекогаш професорите субјективно не си дозволуваат студентот да добие оценка со тие споредни многу скратени критериуми на оценување и се оди на класичен испит. Значи, треба да се намали обемноста на материјалот, бидејќи на приватните факултети има 3-4 предмети во еден семестар, кај нас се многу повеќе, но пожелно е и да се воведат повеќе испитни сесии.

последните потези на фаќање, бидејќи не може целиот професорски кадар да се срами заради двајца-тројца кои така постапиле. Тие треба да бидат пример за да не се прави така.

 Кој е Вашиот став во однос на сегашната состојба со конкуренцијата - приватните колеџи? Особено нè интересира што со кадарот кој произлегува од нив? Набрзо има можности да станеме, барем според најавите, земја со најголем број високообразовни институции, при што интенцијата на младите е да се школуваат надвор од државата?

АЦЕВСКИ: Ке почнам од крајот на прашањето. Во Романија има околу 80 приватни универзитети, во Бугарија има 46, во Грција, исто така, има многу. Кај нас има еден - два. Далеку од тоа дека можеме да станеме земја со најголем број високообразовни институции. Р Македонија држи до тоа ако веќе се отвораат, тие да се отвораат согласно Правилникот за нормативи и стандарди. Значи, не многу лесно се отвора акредитирана високообразовна институција во Македонија. Од друга страна, Законот дозволува отворање приватни високообразовни установи и тоа не треба да се сфати трагично, како што се сфаќа од страна на државните универзитети, бидејќи тоа е појава на конкуренција. Значи, се нарушува комодитетот на државните универзитети и тој процес на отворање високообразовни установи не треба да се запира, туку државните универзитети треба побрзо да се реструктурираат и реформираат за да можат да бидат конкурентни на пазарот. На пазарот влегуваат и приватните високообразовни институции. Од друга страна, многу често приватните високообразовни установи се базираат на чист профит, а не на квалитет. Образованието е од јавен интерес, меѓутоа сепак се работи за профит, за огромни суми кои им се земаат на оние кои ќе се запишат и многу често се доведува во прашање и квалитетот на наставата. Одборот за акредитација, кој е независно тело, дава или не дава акредитација на одреден проект на високообразовна установа, а потоа Министерството конечно ја дава дозволата за работа, во зависност од тоа дали се или не се исполнети условите. Натаму, во текот на работата Министерството за образование врши надзор врз работата на приватните високообразовни установи. Постојат механизми одредена акредитација да биде одземена ако не се исполнат одредени услови, критериуми. Досега Штуловиот универзитет и Факултетот за општествени науки се приватни високообразовни установи. Сега излегува првата генерација од Штуловиот универзитет, од Факултетот за општествени науки сè

уште нема генерација. Самиот пазар ќе си каже кои дипломи се поквалитетни, од државните или од приватните. Министерството за образование и наука не е тоа кое може да суди за квалитетот или некавалитетот на приватните универзитети.

Но, младите сакаат да студираат надвор од причини што сакаат да останат таму, бидејќи овде просечната плата е 200 евра. За оваа тема зошто ни бега кадарот, зошто имаме одлив на мозоци, многу е разговарано. Она што Министерството за образование може да го прави и го прави - воведени се измени во Законот за високо образование во јули 2003 година, порано помладите асистенти не засноваа работен однос. Прво требаше да магистрираат, а потоа да засноваат работен однос. Да замислиме студент кој завршил со просек 9,50, тој сега треба да дава пари од сопствен џеб, па да магистрира, за да може да зема плата од 200-300 евра. Сега е стимулирано со тоа што се вработуваат веднаш по завршувањето на факултетот, влегуваат во научна средина, на факултетот се занимаваат со научна работа. Не земаат многу висока плата, но им се овозможува вработување. И на тој начин во текот на 2003-2004 година имаме 210 вработувања. Еве, сега слушате дека ќе има 100 нови вработувања на најдобрите студенти - 50 од Универзитетот во Скопје, 25 од Универзитетот во Битола и 25 од Универзитетот во Тетово. Исто така, се доделуваат стипендии за талентирани, кредити за секој оној кој има мали приходи, а ќе се воведат стипендии и за дефицитарни кадри, кои им требаат на факултетите, а на кои не се запишуваат студенти. Минатата година стипендиите и кредитите беа подигнати за 10 проценти, прв пат во последните 15 години. И покрај сите овие мерки, многу е мал процентот на оние кои ќе се задржат тука. Државата треба многу повеќе да преземе во однос на отворање фабрики, работни места за да можат младите да останат во РМ.

 Дали тоа што некои професори паралелно предаваат на Универзитетот и на приватните високообразовни институции има негативен одраз врз квалитетот на образованието?

АЦЕВСКИ: Мислам дека почнува да се случува нешто како во здравството. Да речеме, во здравството се дозволува отворање приватни услуги, еден лекар кога е на работа до 15 часот нуди помалку квалитетна услуга од онаа потоа кога одите во неговата приватна ординација. Не би сакал тоа да се случи во високото образование, оној кој е вработен и зема плата од државниот универзитет е должен таму да го даде својот максимум. Има малку случаи на професори кои

предаваат и на приватни универзитети. Во секој случај тој професор веќе 100 отсто не може да ѝ се посвети на својата работа во државниот, бидејќи предава на приватен универзитет. Но, тоа не е работа на Министерството, тоа е работа која ја регулираат факултетите, универзитетите, наставничкиот совет, кој може со посебна дозвола да му даде да предава или да не предава. Бидејќи приватните универзитети бараат поголеми суми за студирање, 2.000 евра, таму се поголеми платите и нормално е секој да сака да предава на тие приватни високообразовни институции. Од друга страна, традицијата си го кажува своето, државните универзитети се сигурни, додека приватните - може да се случи денес постојат, утре не.

 Студентите коментираат дека се запишуваат на приватните универзитети затоа што тие дипломи биле признати секаде во светот?

АЦЕВСКИ: Се работи за маркетинг. Сега кај нас во државава 80 отсто е маркетинг, значи приватните универзитети имаат пари, се рекламираат како нивните дипломи се признати секаде во светот итн. Напротив, тоа не е точно. Врз основа на квалитет се знаеше дека една диплома од Електро факултетот или од Градежен итн. е призната во цел свет. Мислам дека многу брзо во цела Европа ќе бидат признати дипломите на сите факултети. Има разноразни иницијативи за отворање ограноци од некои познати универзитети во светот, отворање департменти во РМ. Во тој случај врз база на меѓудржавен договор, на база на претходно мислење на Одборот за акредитација и согласно Владата на РМ се одлучува дали ќе се отвори или нема да се отвори одреден департамент. Такви случаи има со универзитетот во Питсбург со постдипломски студии, Њујорк колеџ со една студиска програма и др. Тие дипломи се признати таму од каде што доаѓа универзитетот и нормално во Македонија. Меѓутоа, студентите мораат да знаат дека и во Грција, на пример, има многу познати колеџи на странски департменти, кои во високообразовниот систем самите Грци не ги признаваат. Значи, секој оној студент кој сака да се запише на факултет треба добро да размисли, да ја отвори веб-страницата на Министерството за образование и наука и да види кои високообразовни институции во државата се акредитирани. Не би препорачал запишување на неакредитирани високообразовни установи, кои претежно се трговски друштва за давање на образовни услуги и кои страшно се рекламираат во македонскиот високообразовен простор и се обидуваат да ги заведат идните студенти.